

Conflict en geweld

Filosofische kaarten

Handleiding

BeLvue!
museum

Wat?

- Is geweld eigen aan de mens?
- Kunnen daders ook slachtoffer zijn?
- Is een conflict soms nodig?
- Hoe verander je geweld in vrede?

Sinds het einde van WOII zijn er nog nooit zo veel conflicten geweest in de wereld als vandaag en in de media wordt regelmatig gedebatteerd over de verharding van de samenleving.

Geweld en conflict zijn actuele thema's die jongeren bezighouden. Ze worden dagelijks geconfronteerd met nieuwsberichten over oorlogen en conflicten en gewelddadige filmpjes circuleren gretig op (sociale) media. Sommige jongeren komen in hun persoonlijke leefwereld ook zelf in aanraking met geweld, hetzij als dader, hetzij als slachtoffer.

Deze kaartenset bevat filosofische dialoogoefeningen om met jongeren uit de tweede en derde graad secundair onderwijs te reflecteren over centrale begrippen zoals geweld, conflict, oorlog en vrede. Het materiaal is gericht op leerlingen van zowel de doorstroom- als de dubbele en arbeidsmarktgerichte finaliteit.

Het doel is om jongeren via een waaier aan verschillende vragen en oefeningen uit te nodigen om meerdere perspectieven over deze thema's te onderzoeken. Zo leren ze om met elkaar in dialoog te gaan en genuanceerde standpunten kritisch te onderbouwen.

Welke onderdelen komen aan bod?

CONCEPTVERKENNING. WAT BETEKENEN DE TERMEN CONFLICT EN GEWELD?

Een **conflict** is een onopgeloste tegenstrijdigheid waarin twee of meer mensen uiteenlopende of tegengestelde belangen, behoeften, zienswijzen of verwachtingen hebben.

Onder **geweld** verstaan we het psychisch of fysiek lastigvallen, aanvallen, bedreigen of stalken. Het kan gaan over verbale agressie, bedreigingen of fysiek geweld. In een conflict kan er sprake zijn van geweld, maar dat is niet noodzakelijk zo.

In dit eerste deel proberen we inzicht te krijgen in de eigenheid van geweld en conflict.

- Welke soorten geweld bestaan er?
- Heeft een conflict altijd een doel?
- Moeten alle conflicten opgelost worden?
- Is geweld eigen aan de mens?
- Kan een systeem of een instelling ook gewelddadig zijn?
- Vanaf wanneer kunnen we spreken van geweld?
- Wat gaat eraan vooraf?
- Is online geweld hetzelfde als fysiek geweld?
- Wat is het verschil tussen psychisch en fysiek geweld?

WAT GEBEURT ER TIJDENS CONFLICTEN EN GEWELDDADEN?

- Veranderen de regels als een oorlog of conflict optreedt?
- Wat gebeurt er precies als we spreken van geweld of een conflict?
- Wie is er dan verantwoordelijk?
- Hoe zit het met de getuigen bij een daad van geweld?
- Ben je medeplichtig als je weggijkt?
- En hoe zit het als jouw uitvinding voor gewelddadige doelen wordt ingezet die jij niet voorzien had?
- Is er altijd sprake van daders enerzijds en slachtoffers anderzijds, of is er ook een grijze zone?
- Wat als je per ongeluk geweld pleegt, ben je dan ook schuldig?

VAN GEWELD EN CONFLICT NAAR VREDE

- Hoe verander je geweld in vrede?
- Hoe kunnen we als samenleving voor vrede zorgen?
- Welk type leider hebben we hiervoor nodig?
- Hebben we een leger of politie nodig om vrede te garanderen?
- Kan kunst ons helpen om tot vrede te komen?
- Wat zou een vredeskabinet kunnen doen om de vrede te bewaren?
- Welke acties kunnen we zelf als burger ondernemen?

Welke types denkoefeningen komen aan bod?

FILOSOFISCHE VRAGEN

Dit zijn open vragen waar jongeren plenair, in groepjes of individueel over kunnen reflecteren. Deze vragen dagen jongeren uit om de kwestie in de diepte te verkennen en de eigen overtuigingen en andermans perspectieven beter te leren begrijpen.

DENKLIJNEN

Dit soort oefening nodigt jongeren uit stelling in te nemen door op een lange lijn te staan van 'eens' tot 'oneens' of van 0 tot 10. Er wordt aan de jongeren gevraagd het standpunt te onderbouwen met argumenten en deze gezamenlijk te onderzoeken. Ze krijgen tijdens deze dialoogoefening ook de kans om fysiek van positie te veranderen. Deze oefening brengt duidelijk in beeld hoe de groep denkt en geeft jongeren die het spannend vinden om in groep te spreken ook de kans om deel te nemen doordat ze kunnen 'tonen' wat ze denken.

EENS ←————→ ONEENS

CASUSSEN, DILEMMA'S EN PERSPECTIEFOEFENINGEN

Jongeren denken na over een scenario waarbij ze een keuze moeten maken. Ze kunnen hierbij kiezen uit een aantal opties en deze keuze toelichten.

ACTIE 1

ACTIE 3

ACTIE 5

ACTIE 2

ACTIE 4

ACTIE 6

CLASSIFICATIEOEFENINGEN

Deze laten jongeren toe categorieën te onderzoeken en te bepalen wat bepaalde begrippen betekenen, wat het inzicht in de begrippen en de complexiteit ervan versterkt.

CREATIEVE REFLECTIE-OEFENINGEN

Concepttekeningen of conceptcollages laten jongeren op een niet-talige manier een concept verkennen. Zeker bij abstracte of gevoelige concepten zoals vrede en geweld kan het interessant zijn om jongeren eerst via beelden een concept te laten onderzoeken.

Welke oefeningen kies je voor jouw groep?

De oefeningen in deze dialoogset zijn erg gevarieerd. Je kan op verschillende manieren met deze set aan de slag.

Afhankelijk van de groep kan je kiezen voor:

- **Concrete oefeningen** met een **duidelijke structuur**. Deze oefeningen zijn eenvoudig om te begeleiden en sommige concrete oefeningen, zoals een denklijn of concepttekening, geven jongeren die het spannend vinden om te spreken de kans om fysiek of beeldend te tonen wat ze denken.
- Een eerder **abstract** groepsgeprek aan de hand van **grote vragen**.

De verschillende oefeningen bevatten ook verschillende thema's en voorbeelden. Je hoeft ze niet allemaal te behandelen, maar je kan kiezen welke thema's of voorbeelden best aansluiten bij de leefwereld van jouw groep.

Aandachtspunt

Een thema zoals geweld of conflict kan voor sommige jongeren erg gevoelig zijn, zeker voor jongeren die zelf geweld ervaren hebben of uit een conflictgebied komen.

Plan je een activiteit of les rond deze thematiek? Houd dan rekening met de samenstelling van de groep waarmee je de oefening(en) wilt doen. Bereid de jongeren voor op de dialoog of oefening en vermijd eventuele voorbeelden die te dicht bij de persoonlijke ervaringen van iemand uit de groep liggen.

Het onderwerp kan sterke emoties oproepen en dat is niet erg. Zorg er echter altijd voor dat je een veilige leeromgeving creëert voor alle deelnemers.

Hoe begeleid je een filosofisch gesprek over geweld, conflict en vrede?

Zorg voor een veilige dialoogcontext.

DE FILOSOFISCHE CIRKEL

Een dialooggesprek gebeurt best in een cirkel. Zo kan iedereen elkaar goed horen en zien. Een rustige ruimte helpt ook om op het gesprek te focussen. En een cirkel symboliseert het democratische idee dat elke jongere een even waardevolle bijdrage tot het gesprek kan leveren.

LEG KORT UIT WAT JE GAAT DOEN

Het doel is om elkaars ideeën te leren kennen en je eigen inzicht te verruimen. De focus ligt dus op het samen denken en onderzoeken en niet op het vinden van een éénduidige conclusie.

MAAK AFSPRAKEN OVER DE DIALOOG

Sluit aan bij de regels die al gelden in de klas. Vul eventueel aan:

1. **LUISTER NAAR ELKAAR**
2. **SPREEK RESPECTVOL MET ELKAAR**
3. **HAATSPRAAK IS NIET TOEGESTAAN**
4. **JE KAN OOK EEN 'PAUZEKNOP' INTRODUCEREN**
Deze denkbeeldige knop kan door iedereen ingedrukt worden die zich tijdens het gesprek 'onveilig' of 'ongemakkelijk' voelt.
5. **TOON INTERESSE EN AANDACHT**

6. VERTRAAG HET GESPREK DOOR REGELMATIG SAMEN TE VATTEN

- ☞ Wie kan kort samenvatten wat er net gezegd werd?
- ☞ Heeft iedereen begrepen waar we het over hebben?
- ☞ Is dit duidelijk voor iedereen?
- ☞ Kan iemand in andere woorden herhalen wat er net gezegd werd?

7. LAAT STILTE TOE

- ☞ Denk hierover in stilte even na.

8. BETREK DE HELE GROEP

Zeker bij gevoelige kwesties kunnen de mondige leerlingen het gesprek soms kapen. Schep daarom extra ruimte voor de stillere jongeren. Nodig hen uit, maar forceer niet.

- ☞ Wie heeft nog niets gezegd en wil graag iets vertellen hierover?

- ☞ Ik ben benieuwd naar wat de anderen denken?

9. NEEM EMOTIES ERNSTIG

Als emoties oplaaien door een controversiële uitspraak, is het belangrijk om terug te keren naar de afspraken, maar terzelfdertijd de dialoogruimte niet te sluiten. Het kan helpen om even te pauzeren en de dialoog te hervatten als er terug rust is.

10. FOCUS OP BEGRIJPEN IN PLAATS VAN OORDELEN

- ☞ Welke thema's houden deze jongeren bezig?
- ☞ Wat speelt er mee onder de oppervlakte?
- ☞ Wat zijn de achterliggende oorzaken achter deze controversiële uitspraak?

Oordeel niet, maar stel verdiepende vragen

Dat is wat de Griekse filosoof Socrates op de agora, het stadsplein van het oude Athene, ook deed. Hij sprak jongeren aan en daagde hen uit om hun mening en de vooronderstellingen gezamenlijk te onderzoeken. Hij gaf zelf geen antwoorden, maar stelde **verdiepende vragen**. Op die manier hielp hij jongeren om bewuster en kritischer te participeren als burger in de samenleving.

VRAAG NAAR ARGUMENTEN

- Kan je uitleggen waarom je dat denkt?
- Wat is jouw belangrijkste argument hiervoor?
- Kan je aantonen dat jouw redenering klopt?
- Waar komt dit idee vandaan?

VRAAG NAAR EXTRA DUIDING

- Kan je dit aantonen met een voorbeeld?

VRAAG NAAR GEVOLGEN

- Wat is het gevolg voor x?
- Geldt dat voor iedereen?
- Geldt dat in alle situaties?

VRAAG NAAR VERSCHILLENDE INVALSHOEKEN

- ✦ Wie heeft een ander idee?
- ✦ Zijn er nog andere opties mogelijk?
- ✦ Zou de omgekeerde redenering ook kunnen kloppen?

VRAAG NAAR ACHTERLIGGENDE WAARDEN

- ✦ Waarom is dit belangrijk?
- ✦ Denk je dat dit voor iedereen belangrijk is?
- ✦ Waarom hechten we hier waarde aan?
- ✦ Over welke waarden gaat het hier?
- ✦ Is dit goed of slecht?
- ✦ Zou dit een algemeen principe moeten zijn?

TIP

Print de verdiepende vragen en leg ze naast je. Dit is een handig hulpmiddel om filosofische denkoefeningen te begeleiden.

Eindig met een nagesprek

Tijdens een nagesprek vraag je hoe de jongeren de dialoogactiviteit ervaren hebben en vat je de belangrijkste inzichten samen.

- Hoe heb je dit soort gesprek ervaren?
- Vond je dit een zinvol gesprek?
- Zouden dit soort dialoogoefeningen meer moeten gebeuren in de klas of in de samenleving?
- Waarom wel / niet?
- Is er iemand van inzicht veranderd?
- Heb je iets geleerd van iemand uit de groep?
- Welk idee of welke vraag blijft hangen?

Verder aan de slag met dit thema

Tijdens een filosofische dialoog liggen de gedachten van de jongeren op de onderzoekstafel. Je komt te weten wat en hoe de groep denkt.

Misvattingen over een onderwerp of gebrek aan informatie worden tijdens de dialoog zichtbaar gemaakt. Dit is interessant voor jou als leerkracht, onderwijzer of begeleider, omdat je op die manier te weten komt waar je na de dialoogsessie gericht met de groep op kan focussen of waar extra kennis noodzakelijk is.

Een dialoog legt tenslotte ook bloot wat jongeren motiveert, waar hun interesses liggen en waar ze nieuwsgierig naar zijn. Het is zinvol om hier verder op in te gaan in een volgende les of ontmoeting.

Leestips over de gespreksmethode

SOCRATES OP DE SPEELPLAATS

Filosoferen met kinderen in de praktijk.
Mortier Freddy & Richard Anthone

WAT HAD JE GEDACHT? LEIDRAAD VOOR FILOSOFEREN MET JONGEREN

Goedele De Swaef & Kristof Van Rossem

LA PRATIQUE DE LA PHILOSOPHIE AVEC LES ENFANTS

Michel Sasseville - Éditions De Boeck

KLASSEVOL FILOSOFEREN: HANDBOEK VOOR LEERKRACHTEN

Willy Poppelmonde en Danny Wyffels

GEEN VRAAG? GEEN LES!

Pieter Mostert

HET FILOSOFISCH GESPREK

Kristof Van Rossem

Uitgewerkte voorbeelden en informatie van
filosofisch dialogisch klasmateriaal vind je bij
onderzoekskern ExploRatio van Odissee

<https://exploratio.odisee.be>

Colofon

AUTEUR: Eef Cornelissen

Het materiaal is geïnspireerd op de methodiek van het filosoferen met kinderen en jongeren. Het bouwt voort op het werk van Matthew Lipman en op methodieken zoals KlimaatBurgers (Odisee, UAntwerpen, KBS), de filosofische kaartenset van BurgerschapsReflex en EcoZoo (Odisee) en de filosofische kaarten 'Recht' en 'Artificiële Intelligentie' (BELvue museum) die eerder werden ontwikkeld met Jelle De Schrijver.

Paleizenplein 7 | 1000 Brussel | +32 2 500 45 54

BeLvue!
museum